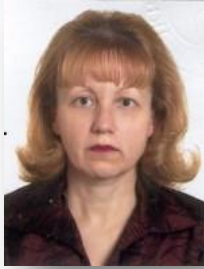

Беженар А.А.,

старший викладач кафедри природничо-математичних дисциплін та технологій Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради "Академія неперервної освіти", кандидат фізико-математичних наук

Янківська Г.А.,

викладач бухгалтерського обліку державного професійно-технічного навчального закладу "Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище", викладач вищої категорії, викладач-методист

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ЗАГАЛЬНІЙ СЕРЕДНІЙ ТА ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто сутність поняття "креативність", значення її розвитку як складової компетентної особистості педагога та учня. Наведено власні приклади завдань для розвитку креативного мислення учнів, що застосовуються в загальній середній та професійній освіті під час занять фізики та бухгалтерського обліку.

Ключові слова: креативність, розвиток креативності, компетентна особистість, креативне мислення, загальна середня освіта, професійна освіта, фізика, бухгалтерський облік.

Постановка проблеми. У сучасності в українській освіті відбувається перехід до нових освітніх стандартів, реалізується компетентнісний підхід у навчально-виховному процесі, здійснюється оновлення технології виробництва. Тому сучасний педагог має організовувати навчання творчо, удосконалювати методи навчання, розвивати креативність вихованців.

Діяльність педагогічних працівників спрямована насамперед на поглиблення пізнавального інтересу учнів, їх залучення до активної та самостійної діяльності, забезпечення високого рівня підготовки майбутніх спеціалістів, розвиток їх конкурентоспроможності, формування творчої активності, тобто на розвиток компетентної особистості. Вирішення цих завдань є актуальним як у системі загальної середньої освіти, так і в професійній освіті у вивченні професійно орієнтованих дисциплін.

Особливого значення нині набувають уміння людини самостійно мислити, пропонувати нестандартні ідеї, проявляти творчий підхід до вирішення різноманітних ситуацій, що зумовлює спрямування системи сучасної освіти до ефективного розвитку креативних здібностей учнів.

Мета статті – дослідження сутності, значення та розвитку креативності для вдосконалення процесу загальної середньої і професійної освіти, реалізація креативних підходів на уроках і заняттях.

Виклад основного матеріалу.

1. Поняття "креативність", її сутність. Термін "креативність" походить від латинського слова *creatio* (створення). Раніше в науковій літературі активно послуговувалися поняттям "творчі здібності", однак пізніше воно було потіснене запозиченим з англійської "креативність" [7]. Цей термін у педагогіці та психології набув поширення в 60-і роки ХХ століття. Проте зміст поняття "креативність" не можна визначити достатньо чітко та однозначно, оскільки досі не запропоновано єдиного підходу або концепції до його трактування. Тільки в зарубіжній психології існує близько сотні його визначень [5]. Здебільшого креативність розуміють як "творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять у структуру обдарованості в якості незалежного фактора" [4]. Отже, креативність визначають як здатність людини до творчості.

Водночас наявна різниця між змістом понять "творчість" і "креативність". Креативність означає здатність продукувати оригінальні, цікаві та незвичні ідеї, швидко вирішувати проблемні ситуації, відхиляючись від традиційних схем мислення. Натомість "творчість" тлумачиться як "психологічний процес створення нових цінностей, ніби продовження і заміна дитячої гри. Діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей" [8: с. 520]. Творчість водночас є процесом і результатом, тоді як креативність – її активною основою.

Дослідниками виокремлено шість параметрів-характеристик креативності [3]:

- здатність до знаходження і формулювання проблеми;
- здатність до генерування великої кількості ідей;
- гнучкість як уміння продумування різноманітних ідей;
- оригінальність – властивість відповідати на стимули нестандартно;
- здатність удосконалювати об'єкт, додаючи деталі;
- уміння розв'язувати проблеми, тобто здатність до аналізу й синтезу.

2. Значення креативності та її розвиток. В основу сучасних концепцій освіти покладена ідея розвитку особистості дитини, її творчих здібностей. Значне прискорення науково-технічного прогресу зумовлює розвиток творчості та креативності особистості: нині людству потрібна компетентна особистість, яка вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати здобуті знання та набуті вміння для креативного розв'язання проблем [2]. Творчість і креативність забезпечують поступальний рух суспільства вперед, його розвиток.

Безумовно, креативність як особистісна якість потребує постійного вдосконалення [6]. Природжені й набуті якості людини взаємопов'язані і не підлягають чіткому розмежуванню. Для того, щоб природжена креативність особистості реалізувалася у творчій продуктивній діяльності, необхідно не тільки забезпечити психолого-педагогічний супровід розвитку креативності, а й цілеспрямований педагогічний вплив на особистість для формування певних якостей, що забезпечать їй успіх у творчій діяльності.

Творчий потенціал учителя розуміється як невід'ємна складова сукупної культури фахівця, оскільки завдання педагога – шукати, плекати, бути прикладом для учня, пам'ятати, що тільки особистість може виховати особистість, тому розвиток креативності педагога має вагомe значення в педагогічній діяльності.

Викликом сьогодення є формування покоління педагогів нової генерації, здатних до навчання креативних дітей. Розвиток креативності кожного вчителя призводить до відчутного підвищення якості навчання й виховання, тобто до зростання професійної майстерності [1]. Чим вищою є креативність учителя, тим більше шансів для розвитку творчого потенціалу його учнів: тільки креативний учитель, здатний подолати шаблон і формальність у навчанні, спроможний творчо підходити до навчання сучасних дітей та розвивати їхні креативні здібності [3]. Окрім цього, нестандартні уроки більше подобаються учням, ніж буденні навчальні заняття, бо вони незвичні за задумом, організацією, методикою

проведення. Запровадження нестандартних елементів, вправ та завдань забезпечує підвищення активності навчально-пізнавальної діяльності учнів, формування самостійності мислення, стимулює розвиток творчості та креативності. Водночас зазначаємо, що перетворювати нестандартні уроки в головну форму роботи недоцільно через відсутність серйозної пізнавальної праці, невисокої результативності, великої втрати часу на підготовку, ускладнення оцінювання та аналізу результатів навчання.

3. Вправи для розвитку креативного мислення. Формування професійних умінь і навичок, активізація креативного потенціалу особистості відбувається у процесі навчання і практики. Пропонуємо вправи, що сприяють розвитку креативності учнів. Як приклад наводимо завдання з фізики (Ф) (загальна середня освіта) та професійній освіті та бухгалтерського обліку (БО) (професійна освіта).

Вправа "Асоціації".

Учня пропонується назвати якомога більше слів, що асоціюються з певним терміном, наприклад:

Ф: Дифузія – перемішування, молекули, проникнення тощо; електричний струм – потік, електрони, рух, опір тощо.

БО: Бухгалтерський баланс – рівність, звіт, грошова оцінка тощо; каса – гроші, сейф, готівкові кошти тощо.

Вправа "Що спільного?".

Учня пропонується визначити, що спільного між спеціальним виразом (терміном, процесом, явищем тощо) та певним звичайним, життєвим, для прикладу:

Ф: Що спільного між виразами "атомна реакція" та "горіння сірника"; "збиральна лінза" та "спутникова антена"?

БО: Що спільного між виразами "нараховувати заробітну плату" та "нарізати хліб"; "видавати товар" і "шити плаття"?

Вправа "Чим відрізняються?".

Учня пропонується знайти якомога більше відмінностей між певними термінами, процесами, явищами тощо, наприклад:

Ф: Чим відрізняються тиск і сила; робота і потужність?

БО: Чим відрізняються активні рахунки і пасивні рахунки; каса і рахунок у банку?

Вправа "Логічний ланцюжок".

Учня надається перелік дій у довільному порядку. Необхідно записати ці дії послідовно. Також можна запропонувати скласти власний логічний ланцюжок з початковим словом, наприклад:

Ф: Умова задачі – короткий запис – запис формул – перевірка розмірності – обчислення.

БО: Господарська операція – кореспонденція рахунків – подвійний запис – бухгалтерські рахунки.

Вправа "5 прикметників".

Називається будь-який термін. Пропонується назвати 5 прикметників, що узгоджуються із цим терміном, а потім 5 прикметників, що не можуть характеризувати його, для прикладу:

Ф: Тиск (можна характеризувати – атмосферний, нормальний, високий, низький, сталий; не можна характеризувати – веселий, пухнастий, скляний, жовтий, тривожний).

БО: Баланс (можна характеризувати – бухгалтерський, життєвий, двосторонній, змінний, кварталний; не можна узгодити – червоний, глобальний, курйозний, харизматичний, твердий).

Вправа "Дешифровка".

Учня пропонується розшифрувати назви термінів, букви в яких написані навпаки. Можна запропонувати учням самостійно попрацювати над зашифруванням термінів із певної теми, наприклад:

Ф: Сила тертя – ятрет алис, телескоп – покселет, дифракція – яїцкарфид тощо.

БО: Дебет – тебед, актив – витка, рахунок – конухар тощо.

Інтерактивна вправа "Так – чи ні".

Учням надаються (за допомогою презентації) певні трактування, на які вони повинні дати відповідь – так чи ні. Відповідь "так" дається за умови, що трактування повне і в ньому все вказано правильно. У всіх інших випадках потрібно використати відповідь "ні".
Приклади трактувань:

Ф:

- Процес зміни стану газу за сталого об'єму називають ізохорним. (так)
- Кристалізація – перехід речовини з газоподібного стану в рідкий або твердий внаслідок її охолодження або стиснення. (ні)
- Існують природні та штучні види палива. (так)
- Під час процесу конденсації відбувається поглинання речовиною теплоти. (ні)
- За видами механічний рух поділяють на прямолінійний і криволінійний. (ні)
- Роботу вашого серця можна віднести до затухаючих коливань. (ні)
- Електроліз – процес виділення на електродах речовин, пов'язаний з окиснювально-відновними реакціями. (так)
- Процес виникнення ЕРС у провіднику під час зміни сили струму в ньому називають самоіндукцією. (так)
- БО:
- Витрати – це збільшення активів або зменшення зобов'язань підприємства. (так)
- За видами діяльності витрати поділяють на прямі та непрямі. (ні)
- Класифікація витрат за економічними елементами відображається за допомогою рахунків 9 класу. (ні)
- Прямі витрати – це витрати, які відразу можна віднести до собівартості окремого виду продукції. (так)
- Змінні витрати безпосередньо залежать від обсягів виробництва. (так)
- До постійних витрат можна віднести витрати допоміжних матеріалів. (ні)
- Облік непрямих витрат ведеться на рахунку 91 "Загальновиробничі витрати". (так)
- Усі витрати, зібрані на рахунку 91 "Загальновиробничі витрати", у кінці звітнього періоду включають до виробничої собівартості. (ні)

Творче завдання.

Складіть художній твір, вірш чи есе з певної теми, використовуючи спеціальні терміни та правильно їх поєднуючи, для прикладу:

Ф: Фрагмент вірша з фізики з теми молекулярно-кінетичної теорії чи атомно-молекулярного вчення про будову речовини (МКТ – молекулярно-кінетична теорія, АМВ – атомно-молекулярне вчення):

Що є життя без МКТ (АМВ)?

Порожнє місце, прах чи тління...

Коли містом я крокую

У натовпі, немов мурашник,

Мені здається – ми частинки

І в русі хаотичному ще зрання

Не помічаєм притягання,

Що повсякчас на нас впливає.

Та неперервний рух цей подолати

Не в наших силах, годі й чекати.

БО: міні-твір з теми "Предмет бухгалтерського обліку".

Один день із життя Дебета Активовича

Одного дня, ближче до обіду, йшов Засіб Дебет Активович на свою фірму "Необоротний Актив", що знаходилась за адресою: вулиця Гроші, будинок 60. Дорогою він

зустрів Дебеторську Заборгованість, яка мала повернути Дебету гроші за поставлену Активовичем продукцію. Вони разом пішли в ресторан, щоб обговорити свої справи.

Цього дня Дебету Активовичу потрібно було віддати позику, що він заборгував Банківському Кредиту. Активович зовсім не хотів бачитись із Кредитом.

Але сталося не так, як гадалося. У цей самий ресторан "Зелень" зайшов Банківський Кредит. Звичайно, він побачив Дебета, підійшов і привітався. Дебет сказав Кредиту, що вони із Заборгованістю обговорювали питання, коли Заборгованість зможе віддати борг Дебету. І лише тоді Дебет погасить позику. Кредит погодився з Дебетом про термін погашення позики, і всі вони пішли у своїх справах.

Висновки. Таким чином, здійснення навчально-виховного процесу засобами творчості, тобто у креативним спосіб, сприяє розвитку творчого потенціалу педагога та креативності його учнів. Креативне мислення вчителя існує як процес неординарного розв'язування педагогічних завдань. Застосування вправ, що сприяють розвитку креативності учнів, дозволяє підвищити якість навчально-пізнавальної діяльності та сприяє формуванню компетентної особистості.

Список використаних джерел

1. Баранова Н.П. Тренінги для вчителів із педагогічної майстерності / Н.П. Баранова – Харків : Основа, 2009. – 159 с.
2. Дерев'яна Л. Креативність як складова професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів [Електронний ресурс] / Л. Дерев'яна // Вісник Львів. ун-ту. – 2009. – (Серія "Педагогіка). – Вип. 25. – Ч. 4. – С. 168–174. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/vlnu/Ped/2009_25-4/21_Dereviana.pdf
3. Павленко В.В. Креативність учителя як чинник розвитку педагогічної творчості / В.В. Павленко // Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти : збірник науково-методичних праць / за заг. ред. В.Є. Литньова, Н.Є. Колесник, Т.В. Наумчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. – С. 145– 150.
4. Павлюк Р. Критеріальна готовність майбутніх вихователів до використання казки при навчанні іноземної мови дошкільників [Електронний ресурс] // Наукові здобутки студентів і магістрантів – школі XXI століття : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 14-15 березня 2006 року). – Полтава : ПДПУ, 2006. – С. 16–17. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/16_NPM_2007/Pedagogica/22154.doc.htm.
5. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія [Електронний ресурс] / О.В. Ребрій. – Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. – 375 с. – Режим доступу: <http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/8879/2/monograph-2012.pdf>.
6. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості / С.О. Сисоєва – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.
7. Хамм О. Теоретичні основи формування креативного мислення майбутнього вчителя [Електронний ресурс] / О. Хамм // Наукові праці МАУП. – 2012. – Вип. 2 (33). – С. 255–259. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npmaup/2012_2/pdf_files/255-259.pdf.
8. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В.Б. Шапар – Харків : Прапор, 2005. – 640 с.

Беженар А.А., Янковская Г.А. Развитие креативности как способ формирования компетентной личности в общем среднем и профессиональном образовании

В современности в украинском образовании происходит переход к новым образовательным стандартам, реализуется компетентностный подход в учебно-воспитательном процессе, осуществляется обновление технологии производства. Поэтому современный педагог должен организовывать обучение творчески, усовершенствовать методы обучения, реализовать креативные подходы.

Особое значение в наше время приобретают умения человека самостоятельно мыслить, выдвигать нестандартные идеи, проявлять творческий подход к решению различных ситуаций, что обуславливает направленность системы современного образования на эффективное развитие креативных способностей учащихся.

В статье рассмотрено смысл понятия "креативность", значение креативности и ее развития в качестве составляющей компетентной личности педагога и ученика.

Приведены собственные примеры заданий для развития креативного мышления учащихся на занятиях физики и бухгалтерского учета.

Ключевые слова: креативность, развитие креативности, компетентная личность, креативное мышление, общее среднее образование, профессиональное образование, физика, бухгалтерский учет.

Bezhenar, A.A., Yankivska, H.A. The development and use of creativity as a method of forming of a competent person in secondary and vocational education

Today there is the transition to new educational standards in Ukrainian education, the implementation of competence approach in the educational process, and the updating of production technology. Therefore, the modern teacher requires more creative work, improved teaching methods, creative approaches.

The human abilities to think independently, to put forward new innovative ideas, to be creative in solving of different situations are critical important in our time. This defines the direction of modern education system on the effective development of creative abilities of pupils.

In this article, the concept of creativity as well as the significance of creativity and its development as a part of the competent personality of teacher and pupil are considered. Exercises for the development of creative thinking of pupils are given based on author's own examples of their using in secondary and vocational education at lessons of physics and accounting, respectively.

Key words: creativity, development of creativity, competent personality, creative thinking, secondary education, vocational education, physics, accounting.